

С. Р. Яцишин, канд. екон. наук, доцент, кафедри обліку в державному секторі економіки та сфері послуг

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ СУТІ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ДОЧІРНЬОГО ПІДПРИЄМСТВА У НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТАХ УКРАЇНИ ЯК СКЛАДОВІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Ключові слова: дочірнє підприємство, материнське підприємство, контроль, організаційно-правова форма підприємства.

Протягом останніх років суб'єкти підприємницької діяльності активно створюють дочірні підприємства (ДП). У деяких випадках материнське підприємство (МП) фактично перетворюється в адміністративну надбудову над сукупністю дочірніх. Основною проблемою є неврегу-

льованість їх діяльності чинним законодавством, і як наслідок – проблеми у відносинах між материнським та дочірнім підприємством, численні помилки, порушення та зловживання.

В українському законодавстві немає єдиного чіткого визначення поняття «дочірнього підприємства», але ця дефініція використовується у деяких нормативних актах як загальної, так і спеціальної сфери дії, а також підзаконних нормативних документах. Однак розуміння самого терміна «дочірнє підприємство» дає змогу правильно визначитися із законодавчими та нормативними актами, що регулюють їх діяльність.

Вперше в українському законодавстві термін «дочірні підприємства» з'явився у Законі України «Про господарські товариства» [5], ст. 9 якого передбачає право товариств створювати на території України та за її межами філії і представництва, а також дочірні підприємства.

Чинні законодавчі та нормативні акти під терміном «дочірнє підприємство» об'єднують досить різні поняття.

Так, у П(С)БО 19 (п. 4) наведене таке визначення: ДП – підприємство, яке перебуває під контролем материнського (холдингового) підприємства [4]. Контроль МП полягає у вирішальному впливі на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства або підприємництва з метою одержання вигід від його діяльності. Тому «материнське (холдингове) підприємство – підприємство, яке здійснює контроль дочірніх підприємств».

Водночас згідно з п. 3.1.7 Наказу Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 31 березня 2004 р. № 59 та Класифікації організаційно-правових форм господарювання (ДК 002:2004), ДП визначено як підприємство, єдиним засновником якого є інше підприємство (підприємство, залежне від іншого) [2; 6].

Цивільний і Господарський кодекси України розглядають дочірнє підприємство як підприємство, що залежить від іншої господарської організації. Зокрема, про це йдеться у ч. 1 ст. 118 Цивільного кодексу України, за якою «господарське товариство (товариство з обмеженою або додатковою відповідальністю, акціонерне товариство) є залежним, якщо іншом (головному) господарському товариству належать двадцять або більше відсотків статутного капіталу товариства з обмеженою або додатковою відповідальністю чи двадцять або більше відсотків простих акцій акціонерного товариства» [7].

У ст. 63 п. 8 ГКУ зазначено, що «у випадках існування залежності від іншого підприємства передбачених статтею 126 цього Кодексу України, підприємство визнається дочірнім» [1].

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 (МСБО 27) «Консолідована та окрема фінансова звітність» визначає, що ДП – суб'єкт господарювання, зокрема некорпоративний суб'єкт господарювання, наприклад партнерство, що його контролює інший суб'єкт господарювання (відомий як материнське підприємство). МП – суб'єкт господарювання, який має одне або кілька дочірніх підприємств (ст.4 МСБО 27) [3].

Враховуючи ці визначення, дочірнім може бути підприємство будь-якої організаційно-правової форми, контрольний пакет акцій або часток статутного капіталу якого належить іншому підприємству.

Внаслідок придбання контрольного пакета акцій (поглинання) одним господарюючим суб'єктом іншого останній (поглинутий) визнаватиметься дочірнім підприємством першого.

На сьогодні чинним законодавством України чітко не встановлена відповідальність головних підприємств щодо їх ДП.

Таким чином, можна зробити висновок, що дочірнє підприємство є повноцінним підприємством, може створюватися у формі товариства з обмеженою, додатковою відповідальністю або у формі акціонерного товариства, засновником якого є інше підприємство і від якого дочірнє підприємство є залежним.

Законодавець не забороняє створення ДП кількома підприємствами поряд з одним підприємством-засновником, на що звертається увага в науковій літературі.

Крім того, в літературі зустрічаються думки, щодо розуміння «дочірнього підприємства» як такого, що створюється лише однією юридичною особою. Однак жодної підстави для цього чинне законодавство України не містить. Тому вважаємо, що ДП може бути створене і де-

кількома особами, одна з яких впливає на його діяльність за допомогою корпоративних механізмів (наявність відповідного пакета акцій).

ДП можуть створюватися і як унітарні, і як корпоративні підприємства. Причому і ті, й інші можуть бути як власниками закріпленого за ними майна, так і функціонувати виключно на чужому майні, яке за ними може закріплюватися на праві господарського відання або на праві оперативного управління (ст. 55 ГК) [1].

Правове регулювання діяльності групи ДП здійснюється залежно від їх організаційно-правової форми, і здебільшого не виникає проблем, які були б зумовлені відсутністю чи невизначеністю їх статусу на законодавчому рівні. Таким чином, можливість створення та функціонування ДП на підставі загальних норм визначено Господарським кодексом України.

Також можливість створення ДП, власником якого виступає господарське товариство, передбачено і ст. 9 Закону України «Про господарські товариства» (затв. Верховною Радою України від 19.09.1991 № 1576-ХП) [2].

У цьому випадку ми маємо справу з унітарним підприємством, створеним в організаційно-правовій формі дочірнього підприємства. Характерною зовнішньою ознакою такого підприємства є наявність у його назві терміна «дочірне». Найчастіше вони створюються на базі того чи іншого виробничого підрозділу МП. Саме такі ДП найпоширеніші при нормативній неврегульованості їх діяльності.

Український законодавець передбачив право підприємств створювати ДП, але не встановив ні порядок їх створення, ні особливості функціонування, ні умов припинення, ні розмір відповідальності таких підприємств. У науковій літературі ці питання досліджувалися, але зрозуміло, що одностайної думки щодо ознак та правового становища ДП серед науковців немає.

Список використаних джерел: 1. *Господарський кодекс України* від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. 2. *Класифікація організаційно-правових форм господарювання* (ДК 002:2004) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/klasf/nac_kls/op_dk002_2016.htm. 3. *Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 (МСБО 27) «Консолідована та окрема фінансова звітність»* від 01.01.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/929_045. 4. *Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств»* від 07.07.1999 № 163 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>. 5. *Про господарські товариства* [Електронний ресурс] : Закон України від 19.09.1991 № 1576-ХП. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>. 6. *Про затвердження національних стандартів, змін до нормативних документів України, національної зміни № 1, внесення змін до наказів Держстандарту України від 23 лютого 1995 р. № 58 та Держспоживстандарту України від 24 лютого 2003 р. № 32, від 28 листопада 2003 р. № 215, від 26 грудня 2003 р. № 261, продовження терміну дії республіканських стандартів та скасування нормативних документів* [Електронний ресурс] : Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 31 березня 2004 р. № 59. – Режим доступу : http://leonorm.lviv.ua/p/nL_DOC/UA/200401/Nakaz59.htm. 7. *Цивільний кодекс України* від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.